

«ВІСТРЯ ЕТНОВІДЧУТТІВ» У МАЛЯРСТВІ СЕРГІЯ РАДЬКА

АЛІСА ЗІНЕНКО

Постановка проблеми. Дослідження авторської індивідуальності, художньої мови, творчого доробку конкретних митців сучасності досі залишається однією з основних проблем мистецтвознавства. Сергій Радько (1963 р. народження) належить до тієї когорти сучасних українських художників, чия творчість викликає більше запитань, аніж відповідей. Його звернення до архаїчних форм, принципове «сплощення» зображуваного на площині — все це демонструє тяжіння до первісності, пошуку глибинного підґрунтя національної творчості. Можливо, саме ці пошуки і спричинили народження концепції митця про Третій національний стиль. Глибокий національний ґрунт, органічне поєднання міфології, народних переказів, казок, відлуння невідьницьких кобзарських пісень, поєднані зі стилістикою й символікою «піонерського дитинства» — ось фактори, що визначають особливості творчості Сергія Радька.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бібліографія творчості Сергія Радька, якого називають «українським Пікассо», досі недостатньо відповідна внеску митця у скарбницю сучасного українського мистецтва. На превеликий жаль, відсутні монографічні дослідження, кольорові каталоги його мистецьких творів, присвячені його творчості наукові статті. Творчість митця розглядається переважно наукови-

ми співробітниками музеїв та журналістами. Дана тенденція притаманна також висвітленню творчості інших сучасних українських художників. Вагоме джерело складають в історіографічному плані публіцистичні твори Сергія Радька, інтерв'ю з художником та фільми, присвячені його творчості [1–3].

Серед науковців, які у своїх працях торкалися досліджень творчого доробку митця, слід назвати Олеса Пошивайла, Олега Перця, Тараса Антиповича, Світлану Литвиненко, Людмилу Пошивайло, Тетяну Зіненко [4–9].

Цілі статті (постановка завдання). Живопис Сергія Радька досі не був предметом детальної мистецтвознавчої уваги, однак саме малярство автор вважає тим «культурологічним вузлом», у якому зав'язані всі інші види творчості. Картини художника більш строгі й виважені, аніж його кераміка та скульптура, у роботі з котрими він схильний до сміливіших експериментів.

За художнім фахом Сергій Радько — монументаліст, і монументалістське сприйняття образу властиве всій його творчості. Дослідження малярського доробку Сергія Радька через призму авторських «етновідчуттів» відкриває нашому глядацькому і науковому загалу важливу сторінку сучасного українського мистецького простору.

Виклад основного матеріалу. «На вістрі етновідчуттів» (Полтава, 2011) — назва виставки, на якій було представлено найбільшу за весь творчий шлях цього митця кількість живописних робіт відомого українського художника Сергія Радько. Хоча для нього самого цей напрям творчості не став домінуючим, його живопис заслуговує неабиякої уваги і глибокого, змістовного дослідження. Адже в ньому присутні не лише високий професіоналізм і серйозне філософське наповнення, а ще й спорідненість з автентикою, вдало актуалізованою за допомогою композиційних та колористичних прийомів. Як свідчить сам автор: «Мій живопис — це адаптація західного та інших впливів на українські терени. В міру» [10].

Визнання прийшло до художника не завдяки живопису та графіці: зараз країна знає його як видатного кераміста, скульптора та гончаря.

Сергій Радько — відомий український митець. Член спілки народних майстрів України, заслужений майстер народної творчості, гончар-художник з села Межиріч Черкаської області. Учасник і лауреат I, II, III Всеукраїнських симпозіумів монументальної кераміки в Опішному. Він також брав участь у Слов'янському симпозіумі кераміки — 2001, де став лауреатом у номінації «Монументальна кераміка». Митець навчався у Республіканській художній середній школі імені Т. Шевченка у Києві, згодом — у Львівській академії мистецтв. Працював викладачем гончарства у Колегіумі мистецтв у Опішні та у Канівському училищі культури та мистецтв. Нині займається живописом, керамікою, скульптурою. Має значний пленерний досвід як в Україні, так і за кордоном.

Коли йдеться про освіту, що її отримав художник, слід відзначити його особливе ставлення до неї. Згадуючи своє навчання, Сергій Андрійович розповідає, що саме його курс був першим курсом, заняття на якому проводив професор Євген Микитович Лисик. Лекції відбувались у маленьких групах, їх супроводжувала затишна родинна атмосфера. У їхнього кур-

су була власна майстерня, де відбувалися всі заняття повністю: живопис, рисунок, композиція. Євген Микитович використовував власну навчальну методу, не спираючись цілковито на навчальний план. Він впровадив «широкий стиль викладання — фронтом» [10]. Тобто виділяв на вивчення певної теми ту кількість годин, яку вважав за потрібне.

Серед свої вчителів С. Радько також називає Л. Медведя та В. Попкова. Досліджуючи вплив мистецької освіти на подальший творчий шлях автора, слід зауважити, що, саме навчаючись на живописі, С. Радько зрозумів, що любить кераміку. Ще тоді він для себе вклав у поняття монументального живопису глобальні культурологічні пошуки. Що стосується власного живопису, то Сергій Андрійович щодо нього вживає займенниковий прислівник «там» (у його живописі), і називає цей сегмент творчості своїм культурологічним вузлом [10].

Якщо звернутися до історії, то перша «не керамічна» виставка Сергія Радька відбулася у 1997 р., у київській галереї «Триптих». Ця виставка була ініційована його сестрою, котра на той час мешкала в одній кімнаті з Наталкою Пікуш, співвласницею «Триптиха» [10]. Серед робіт, представлених в експозиції, були малюнки та живопис. На той час про малюнки автора знавці говорили як про закінчений, зрілий мистецький продукт. Саме графічні твори справили тоді найбільше враження на публіку, присутніх критиків та мистецтвознавців. Автор згадує: «Ще в інституті в мене був такий період, що слово «живопись» «упраздниться» — буде малювання, і слово «рисунок» «упраздниться», а буде малюнок. Такі терміни наповнюються якимось непотрібним змістом. Немає значення, чи воно живопись, чи живопис. Гарний малюнок — то гарний малюнок. Щоб зняти акценти на тому, що живопис — це щось вище. Бо тоді це штучні, заскорублі бар'єри, і, крім чванства, вони нічого не дають. Є там живопис чи нема, якщо воно погане — то погане...» [10].

Серед ряду художніх — в розумінні «у живописному контексті» — виставок Сергія Радька слід згадати експозицію «Урок українського мислення», що відбулася у 2013 р. у залах Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара». Там було представлено близько двохсот живописних і керамічних творів автора. Переважна більшість цих робіт була саме живописом. На даному етапі його творчого шляху ці живописні полотна сприймаються інакше. Про його мистецтво почали говорити як про засноване на першоджерелах, тобто на традиціях народного образотворення.

Звернення до традицій українського народного мистецтва, українського народного малярства та кераміки, постійне вивчення особливостей національного формо- та образотворення роблять творчість Сергія Радька, за словом Олеса Пошивайла, «історичним явищем». «Ми маємо унікального художника, який сьогодні може повсюдно репрезентувати українське високопрофесійне мистецтво, засноване на першоджерелах, тобто на народній художній культурі. Сергій — один з небагатьох мистців, хто дуже багато студював у осередках народного мистецтва... Він натхненно працював, вивчаючи народні принципи образотворення. Тому й обрав традиційне мистецтво, як найдосконаліший спосіб самовираження професійного художника. Саме ця обставина і ці орієнтири втворили з нього мистця» [11].

Живопис Сергія Радька — це здебільшого портрети. Як зазначає художниця Неллі Ісупова, «він ніби грає в примітивізм, хоча він є дуже професійним художником» [11]. Всі постаті й форми спрощені; перед глядачами постає питання, чи це прообрази справжніх людей, чи спровоковані художнім пошуком образотворчі трансформації сприяння світу у загальному, а не особистому. Відповідаючи на це питання, художник згадує свого вчителя Попкова, який характеризував його твори, як «умyšленний советский примитивізм». Але Радько стверджує, що всі ці трансформації відбувались поза межами свідомості,

за межами уваги. Він не проводить свідому паралель у своїй творчості ні з радянським, ні з первісним, ні з народним мистецтвом. Для Радька всі портрети, незалежно від того, чи це кераміка, чи живопис, чи графіка — це прообрази реальних людей: «гличик — це портрет, фігура — це портрет. Фігура — це гличик, це такий посудний портрет» [10].

Проводячи аналогії з бойчукістами, Радько говорить про рамки, які так чи інакше стримували їх творчість. У свої творчості Сергій не має жодних рамок, а має справжню свободу самовираження. Його мистецтво сприймається в якості по-справжньому народного, у певній мірі — іронічного. Цікавим є той факт, що значна кількість його робіт, намальованих наприкінці 1990-х — на початку 2000-х, має радянські мотиви. Здавалося б, для чого художнику, який надихається народною творчістю, культивувати на своїх полотнах тугу за минулим? Та все ж підсвідомість грає з ним «в ігри». Йому хочеться бути бунтарем, засудженим за формалізм — навіть в той час, коли цей бунт вже не є бунтом. В роботі «Композиція № 4» (1997) чітко видно портрети «колгоспника та колгоспниці», що розмістилися по обох боках полотна. Але при цьому на полотні зображено птахів. Науковцям відомо, що в українській народній орнаментіці орнітоморфні мотиви є символом душі.

Чи, наприклад, робота «Урок у школі» (1997) на перший погляд зображує вчительку, яка проводить урок для своїх учнів. Але, якщо детальніше придивитися до картини, легко помітити, що зачіска у вчительки — в стилі 1970-х, а з правого боку композиції розмістився хлопчик у яскраво-червоному светрі, який дуже нагадує «піонерський галстук». Та при цьому всьому вчителька пише на дошці слова: «Сонце», «Україна», «Душа». Інша картина, «Родина» (2007), демонструє все той же «піонерський галстук» [10] і народний глиняний посуд на шафі.

Цікавою особливістю живопису Радька є повторювання в тому, що стосується композиційних рішень полотен. Картина «Він малює» (2013)

за композицією ідентична згаданих вище «Родина» (2007). Хоча сюжет і змістовне наповнення цих робіт різне, у творі «Він малює» є ті деталі, які присутні на багатьох роботах автора. Наприклад, це складне і цікаве полотно презентує майже той самий текст, що і на картині «Урок у школі» (1997) — «Мама», «Сонце», «Україна»; але тут він написаний на ширмі, за якою ховається оголена натурниця.

Сюжети пейзажів Сергія Радька прості та зрозумілі кожному. Бо ідеї для творів, каже художник, дарує сама природа. Пейзажі Сергія Андрійовича не можуть обійтися без оленів, корів та іншої рогатої худоби, птахів і риб. Всі ці зображення по-справжньому символічні. Вони виконані в українській народній традиції і мають певний сакральний зміст. Наприклад, образ оленя в українському народному писанкарстві пов'язаний зі світлом; він вважається рятівником-переможцем, охоронцем істини, провідником; це образ шукання Бога і взаємної допомоги. Риба у писанкарстві символізує життя і здоров'я; в ранньому християнстві — це символ Христа. Птахи є споконвічним українським символом (орнітоморфні мотиви повсюдно зустрічаються у вітчизняній національній орнаментіці — в писанкарстві, вишивці, різьбярстві).

С. Радько вдало поєднує оточуючий світ з народною традицією: пейзажі села, міста, балки чи ставка — це не просто зображення навко-

лишнього простору. Це глибоко філософський пошук істини, намагання віднайти гармонію між живим та неживими, буденним і надзвичайним, недовготривалим і вічним. «Сергій Радько — художник. І не потребує ані критики, ані дифіраблів та оспівувань, улесливо-запопадливої неприхованої іронії, ані академічно-цинічного несприйняття. Він — той, кому не страшно демонструвати свою оголену душу, бо її нічим не зламаєш» [11].

Сергію Радько його власна живописна реалізація нагадує вітер та млин. На його думку, сприйняття чи відторгнення його творчості не залежить від історичних, соціальних та інших обставин. Він є; і він — «млин». А ще є вітер, який віє тоді, коли млину необхідно обертатися. Вітер абстрактний, некерований і вільний. А над вітром і млином — небо. Небо українського мистецтва, яке тримається завдяки таким талановитим авторам, як Сергій Радько, котрий свідчить: «Я в живописі як культуролог, як дослідник: я виважаю, я розчищаю. І іноді — творю» [10].

Висновки. Таким чином, малярство в творчості Сергія Радька займає чільне місце і потребує подальшого культурологічного і мистецтвознавчого наукового аналізу. Автор демонструє у своїх живописних полотнах своєрідну постмодерніську палітру, в якій переплітаються елементи архаїки, первісних і сучасних, українських та інших етнічних присутностей, охарактеризованих автором терміном «етновідчуття».

1. Радько С. Відшумів симпозіум [Текст] / С. Радько // Український керамологічний журнал. — 2002. — № 1. — С. 65–66.
2. Радько С. Про народне мистецтво [Текст] / С. Радько // Народне мистецтво. — 2007. — № 3/4. — С. 52–53.
3. Радько С. Гряде Третій Національний стиль [Текст] / С. Радько // Український Керамологічний Журнал — № 1–4 (15–18). — 2005. — С. 237.
4. Антипович Тарас. Щоб наші вогнища розганяли темряву [Текст] / Т. Антипович // Полтавська думка. — 1997. — № 29 (141). — 18 лип.
5. Зіненко Т. М. «Обрій біг загальмував...» (Про художника-кераміста Сергія Радька) [Текст] / Т. М. Зіненко // Український керамологічний журнал. — 2003. — № 2–4. — С. 138–139, 190–191 : іл.
6. Перець О. О. Мистецькі симпозіуми як засіб становлення Полтавської художньої школи [Текст] / О. Перець // Український керамологічний журнал. — 2001. — № 1. — С. 16–18.

7. *Перець О.* Художня організація національного довкілля. Полтавський історико-етнокультурний регіон [Текст] / О. О. Перець. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2015. — 268 с., іл.
8. *Литвиненко С.* «Я знаю, що таке обрій». Творчість С. Радько [Текст] / С. Литвиненко // — Приватний архів автора статті.
9. *Гурин А.* Субстанція життя в стилі Радька [Текст] / А. Гурин // Приватний архів автора статті.
10. А. Зіненко. Інтерв'ю з Сергієм Радько [Текст] / Аліса Зіненко // 15.08.2015. — Приватний архів автора статті.
11. Виставка творів Заслуженого майстра народної творчості України, художника-кераміста Сергія Радька [Електронний ресурс]: (Проект) Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. — Режим доступу : <http://opishne-museum.gov.ua/exhibitions/2011ex/191-radko2011ex>. — Назва з домашньої сторінки Інтернету.
12. Виставка творів Заслуженого майстра народної творчості України, художника-кераміста Сергія Радька [Електронний ресурс]: (Проект) Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. — Режим доступу : <http://www.opishne-museum.gov.ua/images/exhibitions/2011/radko/14.jpg>. — Назва з домашньої сторінки Інтернету.

Зіненко А. В. «Вістря етновідчуттів» у малярстві Сергія Радька

Анотація. Дослідження авторської індивідуальності, художньої мови, творчого доробку конкретних митців сучасності, досі залишається однією з основних проблем мистецтвознавства. Стаття піднімає недостатньо досліджений досі пласт живописної творчості сучасного українського художника Сергія Радька в контексті авторських «етновідчуттів». Автор звернулася до дослідження особистості художника, становлення його творчого шляху, особливо зосередившись на характеристичні авторських рішень у живописі. Доводиться теза про роль живопису як «культурологічного вузла» у творчості художника. Окремо характеризуються пейзажі та портретні твори, з'ясовуються особливості образо-творення «в стилі Сергія Радька».

Ключові слова: живопис, сучасне українське мистецтво, національна складова, «етновідчуття», Сергій Радько.

Зіненко А. В. «Острые этноощущений» в живописи Сергея Радько

Аннотация. Исследование авторской индивидуальности, художественного языка, творчества, конкретных художников современности до сих пор остается одной из основных проблем искусствоведения. Статья поднимает еще недостаточно исследованный пласт живописного творчества современного украинского художника Сергея Радько, в контексте авторских «этноощущений». Автор обратилась к исследованию личности художника, становления его творческого пути, особенно сосредоточившись на характеристике авторских решений в живописи. Приводится тезис о роли живописи как «культурологического узла» в творчестве художника. Отдельно характеризуются пейзажи и портретные произведения, выясняются особенности образо-создания «в стиле Сергея Радько».

Ключевые слова: живопись, современное украинское искусство, национальная составляющая, «этноощущения», Сергей Радько.

Zinenko A. V. «The point of ethnic feelings» in painting Sergii Radko

Summary. Study author's individuality, artistic language, art, specific artists of today still remains one of the main problems of art. Article raises still insufficiently explored layer of painting works of modern Ukrainian artist Sergii Radko in the context of copyright «ethnic feelings». The author appealed to the study of personality of the artist, the formation of his career, especially focusing on the characteristics copyright decisions in painting. We have a thesis about the role of art as a «cultural hub» in the work of the artist. Separately, characterized scenery and portrait works investigated features of image-making «in the style of Sergii Radko».

Keywords: paintings, Ukrainian contemporary art, national component, «ethnic feelings», Sergii Radko.